

socialmedicinsk tidskrift

**femtioandra årgången mars 1975
häfte 3**

Industrivägen 13, Solna. Tfn 08/83 20 83
Postadress: Fack, 104 01 Stockholm 60
Postgiro 11 79-1

Allmän redaktion:

Claes-Göran Westrin, redaktör och ansvarig utgivare
Axel Gisslén, biträdande redaktör
Brita Bahrton, redaktionssekreterare

Redaktionsutskott:

Ragnar Berfenstam, professor i socialmedicin, Uppsala
Per Bjurulf, professor i socialmedicin, Linköping
Arne Borg, bitr. socialdirektör, Stockholm
Olle Höök, professor i medicinsk rehabilitering, Göteborg
Gunnar Inghe, professor i socialmedicin, Stockholm
Bertil Johansson, socialchef, Örebro
Bengt Lindegård, professor i socialmedicin, Göteborg
Gunnar Lindgren, professor i socialmedicin, Lund
John Lovén, socialchef, Huddinge
Birger Stark, socialchef, Sundsvall
Georg Svahn, personaldirektör, Stockholm
Bengt Söderberg, socialchef, Solna

Arbete och olycksfall

Med detta temanummer vill vi ge en översikt över aktuell forskning inom arbetsolycksfallsområdet. En av de första stora svårigheterna man möter inom denna forskning är problemet att avgränsa begreppet "olycksfall". "Olycksfall" har inom olika forskningsprojekt fått varierande definitioner, beroende på undersökningarnas syfte. Fenomenet är, med "medicinsk" terminologi, snarast att betrakta som ett symptom på olika förhållanden inom arbetsmiljön eller i samhällsmiljön i stort. Svensk forskning inom området bedrivs idag i mycket begränsad omfattning. Detta kan ses som ett tecken på att forskningsmetodiken hittills är outvecklad, vilket säkert äger sin riktighet, men även som ett tecken på att berättigade satsningar inom arbetsmiljöområdet dröjt alltför länge.

Stora förhoppningar har därvid ställts till den 1972 inrättade Arbetarskyddsfonden. Av Arbetarskyddsfondens verksamhetsberättelse från 1973 framgår att av totalt beviljade 22 milj kronor i forskningsanslag har enbart cirka 1 milj kronor anslagits till olycksfallsforskningen, trots att området tillhör ett av de

fyra områden fonden vill prioritera. I bl a verksamhetsberättelsen har konstaterats nödvändigheten av en tvärvetenskaplig uppläggning av forskningen. I Arbetarskyddsfondens projektkatalog 1972/73 beskrivs 90 forskningsprojekt (därav 14 gällande olycksfall) för vilka anslag beviljats. Endast 11 av dessa 90 projekt kan betecknas som tvärvetenskapliga till sin karaktär.

De erfarenheter som hittills finns från forskning om arbetsolycksfall pekar på ett komplicerat orsaksmönster. Förklaringar står huvudsakligen inte att finna i mänskliga beteendet, "den mänskliga faktorn", utan i en interaktion mellan människa — miljö. Det omöjliga i att genom ensidiga insatser förändra mänskligt beteende och på så sätt minska olycksfallen framgår helt klart efter 1900-talets misslyckanden på området. Ett ekologiskt betraktelsesätt har emellertid under 1930—40-talen och framåt kommit att ange nya vägar. Ekologin kan i och för sig innebära en studie av människans beteende, men satt i sitt rätta sociala sammanhang. Detta synsätt har inom medicinska forskningen anammats av epidemiologin och inom den tekniska forskningen av systemanalysen.

En indelning i *olika* vetenskapsgrenar eller forskningsmodeller är emellertid en konstlad indelning. Risken finns att man på grund av olika discipliners isolering från varandra får intrycket av att verkligheten ser olika ut beroende på vem som ser den, när forskarna endast försöker att från olika utgångspunkter skaffa sig kunskaper om denna verklighet — något som *kallas* tvärvetenskap.

De flesta forskare önskar ett intimare samarbete med individen ute i arbetet, såväl som med den individuella industrin, skyddsorganisationen, löntagarorganisationen, arbetsgivarsidan etc. På detta sätt skulle man snabbare kunna närma sig det gemensamma forskningsprogram, som bl a Arbetarskyddsfonden eftersträvar.

Kanske man därvid i ett sådant gemensamt forskningsarbete finner att genomgående fenomen i arbetslivet såsom stress, monoton, styrmedel som ackord och andra löneformer i första hand är de faktorer, som skulle påverkas för att radikalt minska olycksfallen och förbättra arbetsmiljön. En av de få svenska studier som visat en varaktig förändring i olycksfallsfrekvensen är LKAB-studien, där man just efter övergång till fast löneform kunde konstatera en klar nedgång i de svåra och medelsvåra olycksfallen.

I det fortsatta gemensamma strävandet att minska arbetsolycksfallen, är det viktigt att inte bara Arbetarskyddsfonden understöder olycksfallsprojekt, som tar hänsyn till hela arbetsmiljöaspekten, utan att även löntagarorganisationerna och arbetsgivarsidan såväl som enskilda industrier och företag i samarbete med forskarna söker närma sig ett bättre vetande om verkligheten. Ansvar för arbetsmiljön åvilar de facto hela samhället och är inte begränsat till det enskilda företaget.

Därvid är just olycksfallen det bästa måttet vi har idag för att mäta arbetsmiljöns "tillfrisknande", då detta ger både snabbare och säkrare svar jämfört med mer svårberäknade faktorer såsom förändringar i yrkessjukdomspanoramat med långsiktiga effekter.

Leif Svanström